

**ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ
ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ**

«Հրազդանի Խ.Աբովյանի անվ. թիվ 1 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

ՋԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ «Ուսումնական գործունեության կազմակերպման մեթոդներ»»

Կատարող՝ Թորոսյան Լիլիթ

Առարկա՝ Դասվար

Ուսումնական հաստատություն՝ Հրազդանի N11
հիմնական դպրոց

ՀՐԱՉԴԱՆ 2023

Բովանդակություն

Ներածություն.....	3
Գլուխ 1.1 Ուսումնական գործունեության կազմակերպման ձևերի հասկացությունը	4
Գլուխ 1.2 Դասի կազմակերպման ձևերը և արդի մարտահրավերները	7
Գլուխ 2.1 Դասավանդման մեթոդներ.....	10
Գլուխ 2.2 Ուսուցման ակտիվ մեթոդներ.....	13
Եզրակացություն.....	17
Օգտագործված գրականություն.....	18

Ներածություն

Ուսուցման կազմակերպման ձևերը տարբեր ժամանակաշրջաններում տարբեր են եղել: Դրանք կախում են ունեցել տվյալ հասարակարգի սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական, արտադրողական և արտադրական հարաբերություններից, հասարակության կողմից դպրոցին ներկայացված պահանջներից, գիտությունների ու տեխնիկայի զարգացման միտումներից և բազմաբնույթ հանգամանքներից:

Դասընթացների իրականացումը պահանջում է կրթական գործընթացի կազմակերպման տարբեր ձևերի գիտելիքներ և հմուտ օգտագործում, դրանց շարունակական կատարելագործում և արդիականացում:

Դասընթացի կազմակերպման ձևը կամ ուսուցման կազմակերպչական ձևը նշանակում է ուսումնական գործընթացի կազմակերպման արտաքին կողմը, որը կապված է վերապատրաստված աշակերտների թվի, ուսուցման ժամանակի և վայրի, ինչպես նաև դրա իրականացման կարգի հետ: Օրինակ՝ ուսուցիչը կարող է սովորեցնել մի խումբ աշակերտների, այսինքն՝ վարել կոլեկտիվ ուսուցում կամ դասավանդել մեկ աշակերտի հետ (անհատական ուսուցում): Այս դեպքում կրթության ձևը կապված է վերապատրաստվողների քանակական կազմի հետ: Այնուամենայնիվ, այն կարող է արտացոլել նաև մարզումների ժամանակի կարգավորումը:

Աշխատանքի նպատակն է ուսումնասիրել ուսումնական գործունեության կազմակերպման մեթոդները, մեկնաբանել ուսումնական գործունեության կազմակերպման ձևերի հասկացությունը և դասի կազմակերպման ձևերը, ինչպես նաև արդի մարտահրավերները:

Գլուխ 1.1 Ուսումնական գործունեության կազմակերպման ձևերի հասկացությունը

Դպրոցական պրակտիկայում կիրառվում են նաև դասերի այլ տեսակներ՝ դաս-մրցույթ, խորհրդակցություն, վախճարձ ուսուցում, դասախոսություն, միջառարկայական պարապմունք, խաղ:

Ուսուցման կազմակերպման միևնույն ձևը կարող է փոխել կառուցվածքը և փոփոխությունը՝ կախված կրթական աշխատանքի առաջադրանքներից և մեթոդներից: Օրինակ՝ դաս-խաղ, դաս-կոնֆերանս,

երկխոսություն, աշխատաժողով: Ինչպես նաև խնդրահարույց դասխոսություն, երկուական դասխոսություն, հեռուստահոնֆերանսի դասխոսություն:

Դպրոցում, դասերին զուգահեռ, գործում են կազմակերպչական այլ ձևեր (ընտրովի, Երջանածև, լաբորատոր սեմինար, ինֆուրույն, տնային աշխատանք): Կան նաև վերահսկողության որոշակի ձևեր՝ բանավոր և գրավոր քննություններ, հսկիչ կամ ինֆուրույն աշխատանք, օֆսեր, թեստավորում, հարցազրույց:

Ուսուցման տարբեր կազմակերպչական ձևերի Երջանակներում ուսուցիչը ապահովում է աշակերտների ակտիվ հանաչողական գործունեություն՝ օգտագործելով հակատային, խմբային և անհատական աշխատանք:

Ճակատային աշխատանքը ներառում է ամբողջ խմբի համատեղ գործունեություն. ուսուցիչը ամբողջ խմբի համար սահմանում է ուսումնական նյութը, դնում է նույն խնդիրները, իսկ աշակերտները լուծում են մեկ խնդիր, տիրապետում ընդհանուր թեմայի: Ուսումնական գործունեության կազմակերպման հակատային ձևը ապահովում է աշակերտների ընդհանուր առաջընթացը ուսման մեջ, բայց այն չի կարող համընդհանուր լինել, քանի որ յուրաքանչյուր աշակերտի հատուկ առանձնահատկությունները և գարգացման մակարդակը բավարար չափով հաշվի չեն առնվում:

Խմբային աշխատանքում ուսումնական խումբը բաժանվում է մի քանի թիմերի, որոնք կատարում են նույն կամ տարբեր առաջադրանքներ: Այս խմբերի կազմը փոփոխական: Խմբում սովորողների թիվը կախված է առարկայից և առաջադրանքից (2-ից 10 հոգի): Սովորողների խմբային աշխատանքը կարող է օգտագործվել խնդիրների և վարժությունների լուծման, լաբորատոր և գործնական աշխատանքի, նոր նյութ ուսումնասիրելու համար: Մտածված կիրառված խմբային աշխատանքը ստեղծում է բարենպաստ կրթական հնարավորություններ, սովորություն կալեկտիվ գործունեության:

Անհատական աշխատանքում յուրաքանչյուր աշակերտ ստանում է իր առաջադրանքը, որը կատարում է մյուսներից անկախ: Ճանաչողական գործունեության կազմակերպման անհատական ձևը ենթադրում է աշակերտի ակտիվության և անկախության բարձր մակարդակ և հասկապես տեղին է աշխատանքի այնպիսի տեսակների համար, որոնցում հստակորեն դրսևորվում են աշակերտների անհատական բնութագրերը և

կարողությունները: Ինֆակրթության անհրաժեշտության ձևավորման և ինֆնուրույն աշխատելու հմտությունների զարգացման համար առանձնահատուկ նշանակություն ունի անհատական աշխատանքը:

Աշակերտների նակատային, խմբային և անհատական աշխատանքը օգտագործվում է կրթության տարբեր կազմակերպչական ձևերում, քանի որ այն տարբեր հնարավորություններ է ստեղծում: Կազմակերպչական ձևերի ընտրությունը թելադրվում է առարկայի բնութագրերով, ուսումնական նյութի բովանդակությամբ, ուսումնական խմբի առանձնահատկություններով:

Դիպակտիկայում ուսուցման գործընթացի կազմակերպման ձևերը բացահայտվում են ուսուցչի և աշակերտների փոխգործակցության մեթոդների միջոցով կրթական խնդիրների լուծման ժամանակ: Դրանք լուծվում են գործունեության, հաղորդակցության, հարաբերությունների կառավարման տարբեր եղանակներով: Վերջինիս շրջանակներում իրականացվում են կրթության բովանդակությունը, կրթական տեխնոլոգիաները, սերերը, մեթոդները և ուսումնական միջոցները:

Դիպակտիկայում փորձ է արվում սահմանել ուսուցման կազմակերպչական ձևը: Ի.Մ.Չերեդովի մոտեցումը կրթության կազմակերպչական ձևերի սահմանմանը, թվում է, ամենախելամիտն է: Ելնելով ձևի փիլիսոփայական ըմբռնումից՝ որպես բովանդակության ներքին կազմակերպություն, որը ընդգրկում է առարկայի կայուն կապերի համակարգը, նա ուսուցման կազմակերպչական ձևը սահմանում է որպես ուսումնական գործընթացի հատուկ կառուցվածք, որի բնույթը որոշվում է բովանդակությամբ: Ուսուցման գործընթացի կազմակերպման առաջատար ձևերն են դասը և դասախոսությունը (համապատասխանաբար՝ դպրոցում և համալսարանում):

Կրթության դասաժամային համակարգում մանկավարժական գործընթացի ֆիչ թե շատ ավարտված հատվածը դասն է:

Դասը նախատեսում է համալիրում վերապատրաստման գործառույթների իրականացում (կրթական, զարգացնող և դաստիարակչական):

Դիպակտիկ դասի կառուցվածքը ունի խիստ շինարարական համակարգ՝

1. դասի որոշակի կազմակերպչական սկիզբ և նպատակների սահմանում,
2. տնային աշխատանքի ստուգում,
3. նոր նյութի բացատրում,
4. դասի ընթացքում սովորածի ամփոփում կամ կրկնում,
5. դասի ընթացքում սովորողների կրթական նվաճումների վերահսկում և գնահատում,
6. դասի ամփոփում,
7. տնային աշխատանքի հանձնարարություն:

Դասի առանձնահատկությունները որոշվում են նրա նպատակով և տեղով կրթության ինտեգրալ համակարգում: Յուրաքանչյուր դաս որոշակի տեղ է զբաղեցնում առարկայի համակարգում, որոշակի առարկայի ուսումնասիրության մեջ:

Դասի տեսակները որոշվում են հիմնական առաջադրանքների բնութագրերով, բովանդակային-մեթոդական գործիքավորման բազմազանությամբ և ուսուցման կազմակերպման մեթոդների փոփոխականությամբ:

1. Համակցված դաս (դասերի ամենատարածված տեսակը զանգվածային պրակտիկայում)։ Դրա կառուցվածքը՝ կազմակերպչական մաս, տնային աշխատանքների ստուգում, նոր նյութի ուսումնասիրություն, նոր նյութի համախմբում և համեմատում նախկինում ուսումնասիրված նյութի հետ, գործնական առաջադրանքների կատարում, դասի ամփոփում, տնային աշխատանք։

2. Նոր նյութի ուսումնասիրության դասը, որպես կանոն, կիրառելի է ավագ դպրոցի սովորողների ուսուցման պրակտիկայում։ Որպես մաս այս տեսակի անցկացվում է դաս-դասախոսություն, խնդրահարույց դաս, դաս-կոնֆերանս, կինոդաս, դաս-հետազոտություն։

3. Գիտելիքների համախմբման եւ հմտությունների ու կարողությունների կատարելագործման դասն անցկացվում է սեմինարի, էֆսիուրսիայի, ինֆուրույն աշխատանքի եւ լաբորատոր սեմինարի տեսքով։

4. Ընդհանրացման և համակարգման դասը նպատակաուղղված է ուսումնական նյութի մեծ բլոկների համակարգված կրկնությանը ծրագրի առանցքային հարցերի շուրջ, որոնք վնասում են առարկան ամբողջությամբ յուրացնելու համար։ Նման դաս անցկացնելիս ուսուցիչը խնդիրներ է դնում աշակերտների համար, նշում է լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու աղբյուրներ, ինչպես նաև բնորոշ առաջադրանքներ և գործնական վարժություններ, առաջադրանքներ և ստեղծագործական բնույթի աշխատանքներ։ Նման դասերի ընթացքում աշակերտների գիտելիքները, հմտություններն ու կարողությունները ստուգվում և գնահատվում են երկար ժամանակ ուսումնասիրված մի քանի թեմաների շուրջ՝ եռամսյակ, կես տարի, ուսման մեկ տարի։

5. Գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների վերահսկման և ուղղման դասը կոչված է գնահատելու ուսուցման արդյունքները, ախտորոշելու աշակերտների ուսման մակարդակը, սովորողների պատրաստակամության աստիճանը՝ իրենց գիտելիքները, հմտություններն ու կարողությունները կիրառելու տարբեր ուսումնական իրավիճակներում։

Դպրոցական պրակտիկայում նման դասերի տեսակները կարող են լինել բանավոր կամ գրավոր հարցում, թելադրանք, ներկայացում կամ խնդիրների ու օրինակների ինֆուրույն լուծում, գործնական աշխատանք, կրեդիտ, ֆննություն, անկախ կամ թեստային աշխատանք, թեստավորում։ Այս բոլոր տեսակի դասերը կազմակերպվում են առարկայի հիմնական թեմաների և բաժինների ուսումնասիրությունից հետո։ Ելնելով վերջին դասի արդյունքներից՝ հաջորդ դասը նվիրված է վերլուծությանը ընդհանուր սխալներ, գիտելիքների «բացթողումներ», լրացուցիչ առաջադրանքների սահմանում։

Գլխիկ 1.2 Դասի կազմակերպման ձևերը և արդի մարտահրավերները

Կրթության կազմակերպչական ձևերը վերապատրաստման դասընթացների տեսակներ են, որոնք միմյանցից տարբերվում են դիպակտիկ նպատակներով, աշակերտների կազմով, անցկացման վայրով, տևողությամբ, ուսուցչի և աշակերտների բովանդակությամբ։ Կրթության կազմակերպչական ձևերում ուսուցման և ուսումնական գործունեության կառավարման փոխադրեցության համակարգ իրականացվում է որոշակի, նախապես սահմանված կարգով և ռեժիմով։

Դասը ուսումնական գործընթացի հատված է /վու՛լ, տարր/, որն ավարտուն է իմաստային, ժամանակային և կազմակերպչական առումներով։ Չնայած կարճ տևողության՝ դասը ուսումնական գործընթացի բարդ և պատասխանատու էտապ է։ Ժամանակակից և բարձրորակ դասը պետք է համապատասխանի հետևյալ պահանջներին՝

1. Գիտության վերջին նվաճումների, մանկավարժական առաջադեմ պրակտիկայի օգտագործումը, ուսումնական գործընթացի օրենքների հիման վրա դասի կառուցումը։

2. Դասի իրականացումը բոլոր դիպակտիկ սկզբունքների և կանոնների օպտիմալ հարաբերակցությամբ:
3. Սովորողների հանաչողական արդյունավետ գործունեության համար համապատասխան պայմանների ապահովում՝ հաշվի առնելով նրանց հետաքրքրությունները, հակումներն ու կարիքները:
4. Սովորողների կողմից ընկալվող միջառարկայական կապերի հաստատում:
5. Կապ նախկինում սովորած գիտելիքների և հմտությունների հետ:
6. Անձի համակողմանի զարգացում, մոտիվացիա:
7. Կրթական գործունեության բոլոր փուլերի տրամաբանական հաջորդականություն:
8. Կրթական գործիքների արդյունավետ կիրառում:
9. Կապը կյանքի, արտադրական գործունեության, սովորողների անձնական փորձի հետ:
10. Գործնականում անհրաժեշտ գիտելիքների, ունակությունների, հմտությունների, մտածողության և գործունեության ուղիղ ազդեցությունները մեթոդների ձևավորում:
11. Սովորելու ունակության ձևավորում, գիտելիքների ծավալը անընդհատ լրացնելու անհրաժեշտություն:
12. Յուրաքանչյուր դասի մանրակրկիտ նախապատրաստում, կանխատեսում, ձևավորում և պլանավորում:

Մեծ նշանակություն ունի դասի կազմակերպման և անցկացման հստակությունը: Այն ենթադրում է յուրաքանչյուր բաղադրիչ արդյունավետ կիրառում, դասի բոլոր փուլերի որոշակիություն, կրթական, դաստիարակչական, զարգացման խնդիրների իրագործում, ուսուցչի և աշակերտների գործունեության փոխկապակցվածություն, գիտակցական բարձր մակարդակ ու կարգապահություն:

Դասի արդյունավետ ընթացք ապահովելու համար հարկավոր է պահպանել նրա կառուցվածքը: Կանենսկին և Գերբերգը առաջ են քաշել համակցված դասի կառուցվածքը, որը բաղկացած է 4 էտապից՝

1. անցածի վերհիշում՝ գիտելիքի ակտիվացում,
2. նոր նյութի ուսումնասիրում, նոր հմտությունների ձևավորում,
3. ամրապնդում և համակարգում,
4. տնային աշխատանք:

Դասի անվանումը ինքնին ենթադրում է որոշ երևույթների համակցում, դա իրենից ներկայացնում է մի քանի նպատակի իրականացում մեկ դասի ընթացքում, նաև դասի տարրերի տարբեր հաջորդականությամբ իրականացնելու հնարավորություն, որն էլ հիմուն է դարձնում այն: Այս ձևը լայն տարածում ունի զանգվածային պրակտիկայում, այն անցկացվող բոլոր դասերի 75-80%-ն է կազմում: Դասի առավելություններից է նաև այն, որ համապատասխանում է ուսումնական գործընթացի

կրթա-դաստիարակչական պրոցեսի կանոններին, և ուսուցիչներին կոնկրետ պայմաններին հարմարվելու հնարավորություն է տալիս:

Դասը տևում է 45 րոպե, որի արդյունավետությունը այժմ հիմնավորված է հոգեֆիզիոլոգիական ուսումնասիրությունների վրա: Եթե դասերը կարճանում են, ապա կարիք է առաջանում արագացնել սովորողներին դասապրոցեսի մեջ ներգրավելու աշխատանքը, ինչը համապատասխանաբար կրճատում է արդյունավետ գործունեության ժամանակը: Ավելի երկար դասերի դեպքում կամային ուժադրության կարգավորման անհրաժեշտությունը մեծանում է:

Դասի ընթացքում հնարավոր է ցանկացած երևույթ ցույց տալ համացանցի միջոցով, ինչը լսարանային պայմաններում ոչ միշտ է հնարավոր: Նաև հնարավոր է ձայնագրել դասը, պահպանել և անհրաժեշտության դեպքում նաև տարածել, այս դեպքում բացակայությունը դասից հետ մնալու պատճառ չի դառնում: Սակայն սրան զուգահեռ նվազում է կենդանի շփումը ուսուցչի և համադասարանցիների միջև, ինչը կարող է հանգեցնել սոցիալիզացիայի ընթացքում բարդությունների առաջացման:

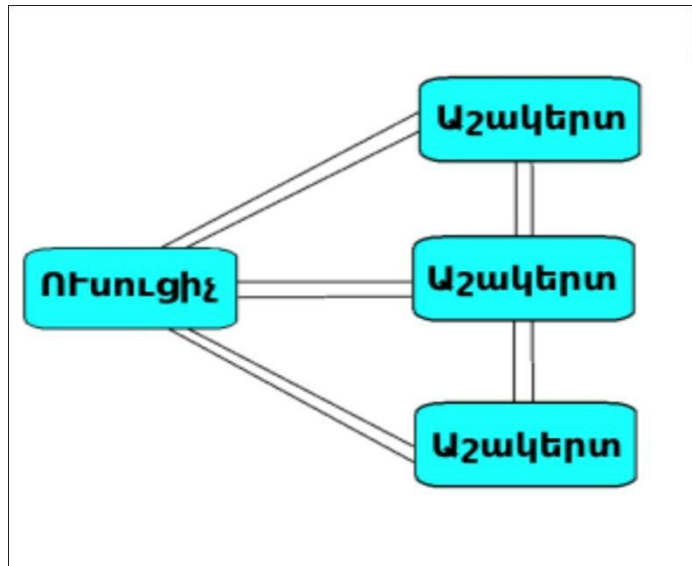
Բացի դրանից շատ աշակերտներ ունեցող ընտանիքում կարող է լինել տեխնիկայի խնդիր, ինչպես նաև տանը ընտանիքի անդամների անցուղարձի պատճառով սովորողի ուժադրության շեղում: Այս թերությունների մի մասը հաղթահարելու համար սկսեցին համատեղել հեռավար ուսուցումը առկա ուսուցման հետ, արև անվանվեց հիբրիդային: Հիբրիդային դասերը կազմակերպվում են շաբաթվա մի քանի օր հեռավար և մյուս օրերը առկա համակարգով: Դասարանները խմբերի են բաժանվում և շաբաթվա ընթացքում փոխարինելով միմյանց, հաճախում դասի: Այնուհետև միայն առկա ուսուցում ընտրվեց, սակայն փոքր խմբերով և միմյանց փոխարինելով, արդյունքում մեկ աշակերտին հատկացվող ժամաճանակը կիսվում է և առաջանում է ծրագրից հետ չընկնելու խնդիր: Դասի ընթացքում միավորելով և խտացնելով թեմաները՝ ուսուցիչները փորձում են լուծել այդ խնդիրը, սակայն դրանից տուժում է դասի արդյունավետությունը: Հեռավար ուսուցման կազմակերպման ձևերը, մեթոդները այսօր մշակվում են և դեռ վերջնական չեն:

Գլուխ 2.1 Դասավանդման մեթոդներ

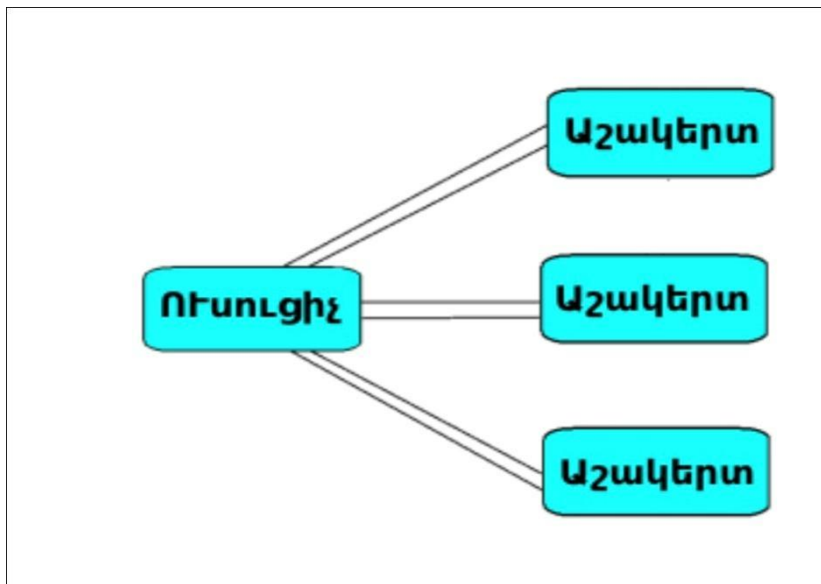
Գոյություն ունեն դասավանդման մեթոդների բազմաթիվ դասակարգումներ: Այն մեթոդները, որոնք հիմնված են ուսումնասիրության գործընթացում աշակերտների դերի վրա, բաժանվում են 3 խմբի՝

1. Պասիվ. այստեղ աշակերտները հանդիսանում են ուսումնասիրության «օբյեկտ», որը պետք է յուրացնի և վերարտադրի գիտելիքների աղբյուրի՝ ուսուցչի փոխանցած նյութը: Հիմնական մեթոդներն են դասախոսությունը, ընթերցանությունը և հարցումը:

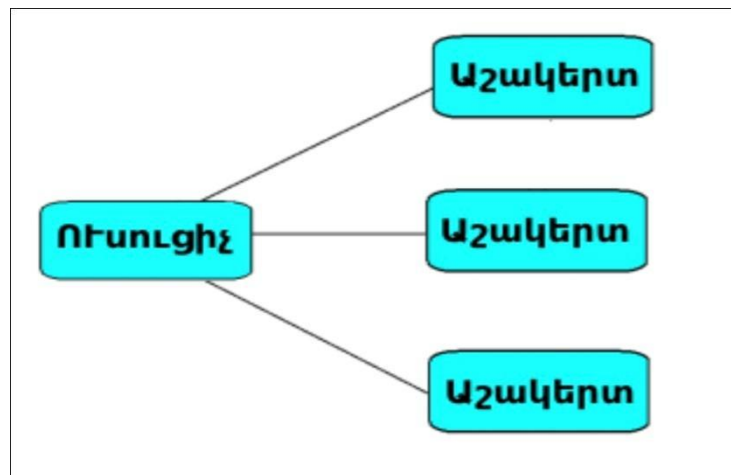

2. Ակտիվ. Այստեղ աշակերտները հանդիսանում են ուսումնառության «սուբյեկտ» և կատարում են ստեղծագործ առաջադրանքներ, ուսուցչի հետ երկխոսության մեջ են մտնում: Հիմնական մեթոդներն են ստեղծագործ առաջադրանքները, հարցերը ուղղված աշակերտից ուսուցչին և ուսուցչից՝ աշակերտին:

3. Փոխներգործուն. (անգլերենից թարգմանած **inter** - «միջև» **act** – «Գործողություն») թույլ են տալիս ուսումնական գործընթացի մասնակիցներին, ներառյալ ուսուցչին փոխազդել միմյանց վրա: Այս մեթոդները առավել համապատասխանում են անձի անհատականության բացահայտմանն ուղղված մոտեցումներին, քանի որ վերջիններս ենթադրում են համատեղ ուսուցում (խմբային, համագործակցային ուսուցում), ընդ որում և՛ աշակերտները, և՛ ուսուցիչը հանդիսանում են ուսումնական գործընթացի սուբյեկտներ: Ուսուցիչը հաճախ ներկայանում է կրթական գործընթացի կազմակերպիչի, ֆասիլիտատորի, խմբի ղեկավարի, աշակերտների նախաձեռնությունների համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծողի դերում:

Բացի դրանից, փոխներգործուն մեթոդի հիմնում ընկած է մասնակիցներից յուրաքանչյուրի փորձի միջոցով ուղղակի ազդեցությունը միմյանց վրա, քանի որ փոխներգործուն մեթոդներից շատերը իրականացվում են հենց մասնակցի փորձի շնորհիվ, ընդ որում ոչ միայն կրթական: Նոր գիտելիքը և կարողությունը ձևավորվում են հենց այսպիսի փորձի հիման վրա:

Հստ գործունեության տեսակի մեթոդները կարելի է բաժանել հետևյալ խմբերի՝

1. Բացատրական – գննական
2. Վերարտադրողական
3. Խնդրահարույց ուսուցման
4. Ուսուցողական – քննադատական գործունեության կազմակերպման
5. Խթանման և մոտիվացիայի
6. Վերահսկման և ինֆրավերահսկման
7. Ինֆորմային քննադատական գործունեության
8. Համակարգված ուսուցման

Հստ կառուցվածքի և կիրառման մեթոդները լինում են՝

1. Բանավոր բացատրություն – բանավոր փոխադրության կամ վերարտադրության ձև է, որտեղ բացահայտվում են նոր հասկացություններ, տերմիններ, հաստատվում են պատճառահետևանքային կապերը և կախվածությունները, օրինակափոխությունները, այսինքն բացատրվում է այս կամ այն երևույթի տրամաբանական բնույթը:
  - պատմվածք – ուսումնական նյութի ներկայացման ձև է, որը բացառապես նկարագրողական բնույթ ունի (գիպաշար, գննական – ցուցադրական, տեղեկատվական):
  - տպագիր բառի հետ աշխատանք (գիրք) – այս մեթոդը հնարավորություն է տալիս աշակերտին ուսուցչի անմիջական ղեկավարության տակ ինֆորմային կազմակերպել քննադատական գործընթացը:

- փոխադրություն — սա ուսումնական գործընթացի մենախոսական ձև է, որի դիպակտիկ նշանակությունն այն է, որ այս մեթոդի շնորհիվ աշակերտներին է փոխանցվում, հաղորդվում, առաջարկվում մարդկության կուսակած ընդհանրացված գիտելիքները, ցուցադրվում են գործունեության օրինակները, իսկ աշակերտները պետք է հասկանան, հիշեն և վերարտադրեն յուրացված գիտելիքները:
- պատմողական — նյութի փոխադրության, ներկայացման ձև է, որտեղ կապակցված պատմվում է ժամանակի ընթացքում կատարված կոնկրետ փաստերի, իրադարձությունների, գործընթացների վերաբերյալ: Այն կարող է լինել սեղմագիր կամ դիպաշար ունեցող հետաքրքիր պատմվածք:
- նկարագրություն — նյութի ներկայացման ձև է, որտեղ հաջորդաբար թվարկում են շրջապատող իրականության երևույթների և առարկաների որակը, հատկությունները, առանձնահատկությունները, հատկանիշները:
- խնդրահարույց փոխադրություն — սա ուսուցչի կողմից առաջադրված խնդիրների և հարցերի լուծմանը միտված աշակերտների ինֆուորայն աշխատանքի (որպես կանոն՝ մտավոր) հետ համադրվող փոխադրություն է:
- գրույց — հարց-պատասխան հիմնաֆնարկումների, երկխոսությունների ժամանակ աշակերտների տեղեկատվություն ստանալու ձև է: Զրույցի տեսակներն են՝ **КАТЕХИЗИЧЕСКАЯ** (աշակերտների պատասխանները ներառում են վերարտադրողական գործունեություն) փորձարարական (ենթադրում է արդյունավետ, ստեղծագործ գործունեություն): Փորձարարական գրույցի առանձնահատկություններն են՝ մասնակիցները գիտակցում են գրույցի նպատակը բոլոր հարցերն այնպես են ընտրվում, որ աշակերտները հնարավորություն են ստանում ինֆուորայն եզրահանգումներ անել կամ գուշակել պատասխանը, գրույցի ընթացքում նախատեսվում են պարզ և բարդ հարցեր, վերջիններս ձևակերպվում են որպես խնդիրներ, իսկ դրանցում առանձնացվում են առավել մասնավոր հարցերը խնդրի յուրաքանչյուր հարցի լուծմանը հետևում է ուսուցչի կողմից աշխատանքի արդյունքները ամփոփող եզրակացությունը:

2. Դիտարկում — զգայարանների միջոցով առարկաների և երևույթների ուղղակի, նպատակաուղաց ընկալումն է ճիշտ պատկերացումների և հասկացությունների, կարողությունների և հմտությունների ձևավորման նպատակով:
3. Փորձեր — աշակերտների կողմից տարբեր սարքավորումների հետ աշխատելու կարողությունների, գործնական և հետազոտական կարողություններ պահանջող նոր նյութի ուսումնասիրմանը միտված ինֆուորայն աշխատանք է:
4. Ուսուցման գործնական մեթոդներ — աշակերտի գործունեության այնպիսի տեսակ է, որի ժամանակ գործնական աշխատանքների (գրավոր և բանավոր վարժություններ, գործնական և լաբորատոր աշխատանքներ, ինֆուորայն աշխատանքների որոշ տիպեր) կատարման ընթացքում տեղի է ունենում գործնական կարողությունների և հմտությունների ձևավորում և կատարելագործում:
5. Վարժություններ — որևէ գործողության պլանային կազմակերպված կրկնակատարում է, այդ գործողության կատարելագործման կամ յուրացման նպատակով:
6. Քննադատական մտածողություն — ֆննադատական մտածողությունը դասավանդման մեթոդ է: Այն հնարավոր է կիրառել բոլոր առարկաների դասավանդման ժամանակ: Քննադատական մտածողության զարգացումը կարող է սկսվել մանկապարտեզից՝ հասնելով մինչև բուհական լսարան:

«Քննադատական մտածողություն» տերմինը սահմանվել է Ամերիկյան փիլիսոփայության ասոցիացիայի կողմից որպես «նպատակաուղղված, ինֆորմացիոն, ինֆրաբազիսային դատողություն, որն ավարտվում է մեկնաբանությամբ, վերլուծությամբ, գնահատմամբ և ինտերակտիվությամբ, ինչպես նաև ակնհայտ, հայեցակարգային մեթոդաբանական կամ ենթատեխնոլոգիաների մտքերի բացատրմամբ, որոնց վրա հիմնված է այդ դատողությունը: Առաջնորդող իդեալական ֆունկցիոնալ մտածողությունը սովորաբար կապված է հետաքրքիրության, լավ տեղեկացվածության, վստահության պատճառով, ոչ կանխատրամադրվածության, ճշգրտության, գնահատման մեջ արդարամտության, սեփական կանխակալ կարծիքի հետ բախվելիս ազնվության, դատողությունների մեջ խելամուտության հետ, ցանկության հետ վերանայելու, պարզելու խնդիրներն ու բարդ հարցերը, անհրաժեշտ տեղեկություն փնտրելիս հետևողականության, չափանիշներն ընտրելիս խելամուտության, այնպիսի արդյունքներ փնտրելու մտածականության հետ, որոնք նույնիսկ հաջողակ են, որքան սկզբնաղբյուրները: Սա մի համադրություն է, որ կապում է ֆունկցիոնալ մտածողության զարգացումը ուսուցողական և դեմոկրատիկ հասարակության հիմքերի ընթացման հետ: Քննադատական մտածողությունը ցանկալի վերջնական արդյունքն ստանալու հավանականությունը մեծացնող ուսուցողությունը կամ հանաչողական տեխնիկայի կիրառումն է: Այս սահմանմամբ մտածողությունը բնութագրում է որպես վերահսկելիությամբ, հիմնավորվածությամբ, և նպատակաուղղությամբ առանձնացվող երևույթ: Այն մտածողության այնպիսի տեսակ է, որին անդրադառնում են խնդիրների լուծման, եզրակացությունների ձևակերպման, հավանական գնահատման և որոշումների ընդունման ժամանակ: Ընդ որում մտածող մարդը կիրառում է այնպիսի հմտություններ, որոնք հիմնավորված և արդյունավետ են կոնկրետ իրավիճակում և լուծվող խնդրի տեսակի համար:

Գլուխ 2.2 Ուսուցման ակտիվ մեթոդներ

Ակտիվ ուսուցումը ենթադրում է այնպիսի մեթոդների համակարգի կիրառում, որը ոչ թե նախատեսում է ուսուցչի կողմից պատրաստի գիտելիքի մատուցում, մտապահում և վերարտադրություն, այլև ուսուցման ակտիվ հանաչողական և պրակտիկ գործունեության ընթացքում գիտելիքների և հմտությունների ինֆորմալ ձեռքբերում: Ուսուցման հանաչողական գործընթացը ակտիվացնելու համար կիրառվում են ուսուցման ավանդական մեթոդները՝ օգտագործելով այնպիսի հնարներ, ինչպիսիք են պրոբլեմային իրավիճակի ստեղծումը, հարցադրումը՝ ներառելով պրակտիկ վարժություններ, խնդիրներ: Իհարկե, ակտիվ մեթոդների կիրառումը ուղղված է առաջնային գիտելիքի ձեռք բերմանը, մտածողության զարգացմանը, հետաքրքրությունների, հմտությունների, կարողությունների ձևավորմանը, սակայն պետք է հաշվի առնել, որ այդ գործընթացը բավականին ժամանակ է պահանջում և այդ պատճառով անհնար է անցկացնել ուղջ ուսուցումը միայն ակտիվ մեթոդներով: Դրանց հետ զուգահեռ կիրառվում են նաև ավանդական մեթոդներ, ինչպիսիք են պատմելը, բացատրելը, դասախոսությունը:

Ակտիվ մեթոդները պետք է կիրառվեն ուսուցման գործընթացի այն հատվածում, երբ անհրաժեշտ է զարգացնել առակերտի մտածողությունը և հանաչողական ակտիվությունը: Բայց կարևոր է նաև նշել, որ ակտիվ մեթոդների մեծամասնությունը բազմաֆունկցիոնալ նշանակություն ունեն ուսուցման գործընթացում: Օրինակ, կոնկրետ իրավիճակների վերլուծությունը կարող է ունենալ ուսուցման երեք նպատակ.

- Համախմբել դասախոսության ընթացքում ձեռք բերված նոր գիտելիքները,
- Կատարելագործել արդեն ձեռք բերած մասնագիտական հմտությունները,
- Ակտիվ ուսուցման մեթոդները ենթադրում են օգտագործել այնպիսի մեթոդների համակարգ, որոնց ժամանակ ուսուցիչը չի մատուցում պատրաստի գիտելիքներ, այլ առակերտների կողմից գիտելիքի ինֆորմացիոն ձեռք բերում՝ ակտիվ հանաչողական գործունեության ընթացքում:

Այսպիսով, ակտիվ ուսուցման մեթոդներ նշանակում է ուսուցում գործունեության մեջ: Լ.Ս.Վիգոտսկին ձևակերպել է օրենք, որտեղ ասվում է, որ ուսուցմանը հետևում է զարգացումը, իսկ անձը զարգանում է գործունեության մեջ: Ակտիվ մեթոդների հիմքում ընկած է երկխոսությունը, ինչպես ուսուցչի և առակերտների միջև, այնպես էլ իրենց, առակերտների միջև: Երկխոսության ընթացքում զարգանում են հաղորդակցման հմտությունները, խնդիրները միասին լուծելու կարողությունները, և ամենակարևորը զարգանում է առակերտների խոսքը: Ակտիվ ուսուցման մեթոդների կիրառման նպատակն է առակերտներին ներգրավել ինֆորմացիոն իմացական գործունեության մեջ, ստեղծել անձնական շահագրգռվածություն ցանկացած հանաչողական խնդիրներ լուծելու համար, սովորեցնել կիրառել առակերտների կողմից ձեռք բերված գիտելիքները: Ակտիվ մեթոդների նպատակն այն է, որ գիտելիքների և հմտությունների ձեռք բերման գործընթացում ընդգրկվեն բոլոր հոգեկան գործընթացները (խոսքը, հիշողությունը, երևակայությունը և այլն): Ակտիվ մեթոդները գուցակցվում են իլյուստրատիվ մեթոդների հետ, կատարվում են մեխանիզմների, մոդելների, գծագրերի, ինչպես նաև ֆիլմերի, սլայդների, հետաքրքիր նյութերի ցուցադրություններ:

Մարդը օրջապատող միջավայրը ընկալում է իր 5 զգայարաններով: Սակայն տեղեկատվության ընկալման գլխավոր դերը կատարում են աչքերը: Մարդու կարողությունները չափազանց սահմանափակվում են այդ զգայարանի բացակայության դեպքում: Այդ պատճառով էլ ուսումնական գործընթացներում կարևոր տեղ է հատկացվում տեսողականացմանը: Տեղեկատվությունը և ուսումնական բովանդակությունը միշտ պետք է ներկայացվեն ընկալման տեսողական ծավալների հաշվառմամբ, աչքերին՝ բողբոջելով առավել էական առարկաներն ու երևույթները: Տեսողականացման տակ մենք հասկանում ենք տեղեկատվության կամ ուսումնական բովանդակության պատկերագրումը ակներև պատկերների միջոցով: Հետևաբար

տեսողականացումը պատկերագրության մեթոդ է, ինչպես նաև միջոց: Պատկերագրության այլ հնարավորություններ են մոդելների ներկայացումը, գործընթացի ցուցադրումը, առարկաների գործածումը:

Ցուցադրությունը (դեմոստրացիա) ուսումնառողներին՝ երևույթներին, գործընթացներին, օբյեկտներին բնական վիճակում գնահատելու գաղափարն է: Պատկերագրումը (իլյուստրացիա) ենթադրում է առարկաների, երևույթների ցուցադրումն ու ընկալումը դրանց սիմվոլիկ պատկերներով: Այս մեթոդի անվանման հիմքը անգլ. *action* - փոխազդեցություն բառն է: Սկզբնական օրջանում այսպես էր անվանվում ուսումնական պարապմունքների մի որոշակի տարբերակ, որն առաջնություններին միմյանց հետ հաղորդակցվելու, ուսումնասիրվող հարցը համատեղ ֆենոմենալ, բանավեճային իրադրություններում ակտիվ մասնակցելու և սովյալ հարցի վերաբերյալ սեփական պատկերացումները ձևավորելու բարենպաստ հնարավորություններ էր տալիս: Հետագայում ավելի տարածվեց «ինտերակտիվ մեթոդներ» բառակապակցությունը, որը ներառում էր վերոհիշյալ հնարավորություններով դրսևորվող ուսումնական պարապմունքների կազմակերպման մի շարք համանման տարբերակներ:

Իհարկե, ցանկացած սցենարիական գործընթաց մարդկանց փոխազդեցություն է: Մասնավորապես՝ ուսուցումը նպատակաուղղված և հատուկ կերպով կազմակերպված փոխազդեցություն է: Սակայն ուսուցման գործընթացի բնույթը պայմանավորվում է այդ փոխազդեցության կառուցվածքով, ձևերով ու բովանդակությամբ: Դաս-դասարանային համակարգի ուսուցման գործընթացի կառուցվածքային հիմքում դրված է փոխազդեցության ուսուցիչ-առաջնական խումբ ձևը: Սա է պատճառը, որ ուսումնական պարապմունքները կազմակերպվում են ընդհանուր հակատով, այսինքն՝ աշխատանքի յուրաքանչյուր պահին բոլոր առաջնականները զբաղված են միևնույն խնդրով, աշխատում են միևնույն ձևով, սովյալ խնդրի կատարման համար բոլորին հատկացվում է միևնույն ժամաֆանակը: Նման տեսակի ուսումնական պարապմունքները մեկն անվանում ենք խմբային: Խմբային պարապմունքների բավական լուրջ պրոբլեմներից մեկն այն է, որ ուսումնական խմբի անդամների մեծ մասը պասիվ լսողի դերում է հայտնվում: Սրա հաղթահարման ուղիներից մեկն առաջնականների միջև արդյունավետ փոխազդեցության կազմակերպումն է, ինչն էլ հենց հանդիսանում է ինտերակտիվ մեթոդի հիմնական գաղափարը: Սակայն խմբային ուսուցման պայմաններում առաջնականների միջև փոխազդեցություն կազմակերպելու հնարավորությունները սահմանափակ են: Այստեղ հիմնականում օգտագործվում են ենթախմբային կամ համախմբային ֆենոմենների տարբեր հնարքներ ու մեթոդներ, որոնք բավական արդյունավետ են կարծիքների ձևավորման, փոխանակման, ընդհանուր մտտեցումների մեկնման համար: Եթե երեխայի գործունեության առաջնային և ցանկալի ձևը համարվում է խաղը, ապա ուսուցման կազմակերպման համար պետք է օգտագործեն գործունեության այս ձևը՝ համատեղելով խաղը և ուսումնական գործընթացը, ավելի ճիշտ, օգտագործել խաղային գործունեությունը կրթական նպատակներին հասնելու համար: Այս դեպքում խաղի մոտիվացիոն ներուժը կուղղվի ուսումնական ծրագրի ավելի արդյունավետ իրագործմանը: Բարձր դրական մոտիվացիան կարող է լրացնող գործոն հանդիսանալ սովորողների ոչ բավարար բարձր ունակությունների ժամանակ, բայց հակառակ ուղղությամբ այդ սկզբունքը չի աշխատում՝ ոչ մի կարողություն չի կարող փոխհատուցել մոտիվացիայի բացակայությունը, և ապահովել ուսուցման էական առաջընթաց: Բնական խաղային միջավայրում, որտեղ չկա պարտադրանք, և կա հնարավորություն յուրաքանչյուր երեխայի համար գտնել իր տեղը, ունենալ նախաձեռնություն և անկախություն, ազատ իրականացնելու իրենց կարողությունները և կրթական կարիքները, հանդիսանում է ուսումնական նպատակներին հասնելու օպտիմալ տարբերակ: ԵՎ կրթական գործընթացում ուսուցման ակտիվ մեթոդների ներառումը բույլ է տալիս ստեղծել այդպիսի միջավայր՝ ինչպես դասարանում, այնպես էլ արտագրադասական միջոցառումների ժամանակ:

Կան ուսուցման ակտիվ մեթոդների տարբեր դասակարգումներ: Սա պայմանավորված է նրանով, որ դեռ չկա ակտիվ մեթոդների համընդհանուր ընդունված սահմանում: Այսպիսով, երբեմն ԱՌԻՄ հասկացությունը ընդարձակում են՝ դրանց թվին դասելով ուսուցման ժամանակակից այնպիսի ձևեր, ինչպիսիք են՝ ինտերակտիվ սեմինարը, թրենինգները, պրոբլեմային ուսուցումը, ուսուցում համագործակցությամբ, ուսուցողական խաղեր և այլն: Կոնկրետացնելով, դրանք ամբողջական կրթական

միջոցառման, կամ էլ առարկայական ցիկլի կազմակերպման ձևեր են, չնայած, իհարկե, այդ ուսուցման ձևերի սկզբունքները կարող են օգտագործվել դասի առանձին մասերը անցկացնելու համար:

ՈՒԱՄ-ը հիմնված են պրակտիկ գործողությունների իրականացման, խաղային գործունեության և ուսուցման ստեղծագործական բնույթի, ինտերակտիվության, հաղորդակցման, երկխոսության, աշակերտների գիտելիքների և փորձի օգտագործման, խմբային աշխատանքի, գործընթացում բոլոր զգայարանների ներգրավման, շարժման և ռեֆլեքսիայի վրա: ՈՒԱՄ-ի կիրառմամբ ուսուցման գործընթացի արդյունավետությունը և արդյունքները պայմանավորված են նրանով, որ մեթոդների ստեղծումը հիմնվում է լուրջ հոգեբանական և մեթոդաբանական գիտելիքի վրա: Ակտիվ մեթոդները ապահովում են կրթական խնդիրների լուծումը տարբեր տեսանկյուններից.

- Ուսումնական դրական խթանի ձևավորում,
- Աշակերտների հանաչողական ակտիվության բարձրացում.
- Կրթական գործընթացին աշակերտների ակտիվ ներգրավում.
- Ինֆրագործունեության խթանում,
- Ճանաչողական գործընթացների զարգացում – խոսք, հիշողություն, մտածողություն
- Ուսումնական նյութի առավելագույն մասի արդյունավետ յուրացում,
- Ստեղծագործական մտածելակերպի զարգացում,
- Աշակերտի անհատական հաղորդակցական-զգայական ոլորտի զարգացում,
- Աշակերտի անհատական-յուրահատուկ հնարավորությունների բացահայտում և զարգացում,
- Ինֆորմալայն աշխատանքի համար հմտությունների զարգացում:

Ակտիվ ուսուցումը ուսուցիչների և աշակերտների միջև փոխգործակցություն է, որտեղ ուսուցիչները և աշակերտները շփվում են միմյանց հետ դասի ժամանակ, և սովորողները այլևս պասիվ ունկնդիրներ չեն, այլ դասի ակտիվ մասնակիցներ: Եթե պասիվ մեթոդի ժամանակ դասի հիմնական գործող անձը ուսուցիչն էր, ապա այստեղ ուսուցիչ-աշակերտ փոխազդեցությունը հավասար մակարդակի վրա են՝ սուբյեկտ սուբյեկտային փոխհարաբերություններ: Պասիվ ուսուցումը ենթադրում է ուսուցում ավտորիտար ոճով, իսկ ակտիվ ուսուցումը ժողովրդավարական ոճով:

Եզրակացություն

Ուսուցման գործընթացը հիմնված է ուսուցչի և սովորողների համատեղ և նպատակային գործունեության վրա, որի ընթացքում իրականացվում է կրթություն, դաստիարակություն և անձի զարգացում: Սովորելը գործընթաց է, որի ընթացքը ենթարկվում է որոշակի տրամաբանության, և, այդպիսով, տրվում է ուսումնասիրության, կառավարման և կանխատեսման:

Հետազոտական աշխատանքում անդրադարձել ենք ուսումնական գործունեության կազմակերպման ձևերի հասկացությանը, դասի կազմակերպման ձևերին և արդի մարտահրավերներին, դասավանդման մեթոդներին՝ մասնավորապես շեշտը դնելով ուսուցման ակտիվ մեթոդների վրա:

Այսպիսով՝ տեսնում ենք, որ ընդհանուր առմամբ, կրթության կազմակերպման ձևերի ընտրությունը կարևոր է եղել բոլոր ժամանակներում և պայմանավորված որոշակի ժամանակաշրջանի

առանձնահատկություններով և պահանջներով, ստեղծվում են այդ պահանջներին համապատասխան համակարգեր և հետագայում զարգանում՝ ընդունելով նոր ձևեր:

Արդյունքում եկանք այն եզրահանգման, որ ուսուցման գործընթացը հիմնված է ուսուցչի և սովորողների համատեղ և նպատակային գործունեության վրա, որի ընթացքում իրականացվում է կրթություն, դաստիարակություն և անձի զարգացում:

Դասավանդման ընթացքում հիմնականում կիրառում են ակտիվ ուսուցման մեթոդը: Այն խրախուսում է բանավոր խոսքի զարգացումը, աշակերտներն ակտիվ մասնակցում են ցանկացած ֆենարկման և ազատ արտահայտում իրենց միտքը՝ չվախենալով սխալվելուց: Մասամբ կիրառում են նաև փոխներգործուն մեթոդը, որի ընթացքում կարողանում են բացահայտել աշակերտի զգացմունքները և ներաշխարհը:

Գրականություն

1. <https://ahaslides.com/hy/blog/15-innovative-teaching-methods/>
2. <https://znanio.ru/media/-----2615119>
3. <https://armedin.am/wp-content/uploads/2019/09/Ակտիվ-Ինտերակտիվ-ուսուցման-մեթոդներ.pdf>
4. <https://dasvariblog.wordpress.com/2013/07/10/ուսուցման-մեթոդների-կիրառումը-ներքո/>
5. <https://fondeco.ru/hy/formy-uchebnoi-deyatelnosti-formy-vidy-uchebnoi-deyatelnosti-uchashchegosya/>
6. <https://innostud.am/application/library/5ced296a.pdf>

7. https://hy.wikipedia.org/wiki/Ուսուցման__ակտիվ__մեթոդներ

8. <https://lusinepetrosyan77.wordpress.com/2014/02/18/101-գաղափար-նորարարական-մեթոդներ-կիրառա/>

9. <https://multiurok.ru/index.php/blog/usucman-met-odner.html>